

INTERNATIONAL JOURNAL OF FIELD EDUCATION

Digital Literacy and Cyberbullying: A Correlational Survey of Secondary School Students*

Erdi Erdoğan¹

Kırıkkale University, Faculty of Education, Department of Social Studies Education
<https://orcid.org/0000-0002-3921-575X>

ABSTRACT

Individuals' access to digital tools and the internet is increasing. As a result, digital literacy and cyberbullying have become the elements that countries pay attention to in their individual profiles. The purpose of this research is to examine the relationship between digital literacy and cyberbullying of secondary school fifth-grade students. A quantitative research approach was used in the research and a correlational survey design was preferred. A simple random sampling method was used in the sampling process. The sample of the study consisted of 255 fifth-grade students attending secondary school in a city located in the Central Anatolia Region. "Personal Information Form", "Digital Literacy Scale" and "Cyberbullying Scale" were used as data collection tools. Research data were analyzed through the SPSS 22.0 program. Independent sample t-test, one-way analysis of variance, and Pearson correlation analysis were used in the analysis of the data. As a result of the analyzes, it was found that digital literacy scores differed significantly according to the variables of personal computer ownership, daily internet usage, father and mother educational status, but did not show a significant difference according to the gender variable. When the results of the research were evaluated in terms of the cyberbullying dependent variable, it was found that the students' cyberbullying average scores changed significantly according to the variables of father and mother education status, but there was no difference in terms of gender, personal computer ownership and daily internet usage time. As a result of Pearson correlation analysis, it was determined that there was a negative and significant relationship between digital literacy and cyberbullying scores.

ARTICLE INFO

Received: 23.10.2021

Published online:
31.12.2021

* This research was presented as an oral presentation at the 19th International Primary Teacher Education Symposium.

¹ Corresponding author:

Dr.

erdierdogan90@hotmail.com

Key Words: Digital Literacy, Cyberbullying, Secondary School Student, Correlational Survey.

Dijital Okuryazarlık ve Siber Zorbalık: Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Bir İlişkisel Tarama Araştırması*

Erdi Erdoğan¹

Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı

ÖZET

Bireylerin dijital araçlara ve internete erişimi giderek artmaktadır. Bunun sonucunda da dijital okuryazarlık ve siber zorbalık ülkelerin birey profillerinde dikkat ettiği unsurlar haline gelmiştir. Bu araştırmanın amacı; ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlıkları ve siber zorbalıkları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmada nicel araştırma yaklaşımından yararlanılmış ve ilişkisel tarama deseni tercih edilmiştir. Örneklem belirleme sürecinde basit seçkisiz örnekleme yöntemi işe koşulmuştur. Araştırmanın örneklemini İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir ilde ortaokul öğrenimine devam eden 255 beşinci sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak, "Kişisel Bilgiler Formu" "Dijital Okuryazarlık Ölçeği" ve "Siber Zorbalık Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma verileri SPSS 22.0 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Verilerin analizinde bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Analizler sonucunda dijital okuryazarlık puanlarının kişisel bilgisayar sahipliği, günlük internet kullanım süresi, baba ve anne eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı, cinsiyet değişkenine göre ise anlamlı bir farklılık göstermediğine ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları siber zorbalık bağımlı değişkeni açısından değerlendirildiğinde, öğrencilerin siber zorbalık ortalama puanlarının baba ve anne eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı olarak değiştiği, cinsiyet, kişisel bilgisayar sahipliği ve günlük internet kullanım süresi değişkenleri açısından ise bir farklılığın olmadığına ulaşılmıştır. Pearson korelasyon analizi sonucunda ise dijital okuryazarlık ve siber zorbalık puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunduğu saptanmıştır.

MAKALE BİLGİSİ

Alınma

Tarihi:23.10.2021

Çevrimiçi yayınlanma

tarihi: 31.12.2021

Anahtar Kelimeler: Dijital Okuryazarlık, Siber Zorbalık, Ortaokul Öğrencisi, İlişkisel Tarama.

* Bu araştırma, 19. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Sorumlu yazar iletişim bilgileri:

Dr.

erdierdogan90@hotmail.com

Giriş

Dijital teknolojiler hayatımızın her alanına giderek artan bir hızda dâhil olmaktadır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü [OECD] tarafından yayımlanan verilere göre OECD ülkelerinde 15 yaşındaki çocukların evlerinde internete erişimlerinin bazı ülkelerde %95 oranına kadar ulaştığı, aynı yaş grubunun %91 oranında akıllı telefona erişimi olduğu belirtilmektedir (OECD, 2017). Yine Pew Research Center (2020) tarafından yayımlanan dikkat çekici verilere göre ailelerin %60'ı çocuklarının daha beş yaşına basmadan akıllı telefonları kullanmaya başladığını belirtmektedir. Bu veriler önemli bir gerçeği ortaya çıkarmaktadır, sosyal medya araçlarından çeşitli uygulamalara kadar geniş bir yelpazede dijital dünya ve araçların daha erken çocukluk döneminden itibaren birey yaşamının bir parçası olduğu artık yadsınamaz bir gerçektir. Dijital teknolojilerin bu denli hayatımıza girmesi neticesinde bireylerin davranışları değişmekte ve bireylerden dijital dünyada yer edinme amaçlarına yönelik beklentiler de çeşitlenmektedir (Erdoğan ve Tonga, 2020). Bu beklentiler ışığında bireylerin dijital dünya temelli ayrımlara büründürüldüğü görülmektedir. Bu ayrımlardan ilki Prensky (2001) tarafından alanyazına kazandırılmıştır. Araştırmacı, bireyleri “Dijital Yerli” ve “Dijital Göçmen” olarak sınıflamıştır. Dijital yerli, dijital devrime uyum sağlamış ve dijital dili konuşan bireyleri ifade ederken; dijital göçmen ise teknoloji temelli dünyaya uyum sağlamada güçlük çeken ya da hiç uyum sağlayamayan bireyleri ifade etmektedir. Bu ayrımdan sonra dijital dünyanın etkileri vatandaşlık kavramı düzeyinde de incelenmeye başlanmıştır. Böylelikle dijital vatandaşlık kavramı alanyazında kendine yer edinmiştir. Dijital vatandaşlık, ilk dönemlerinde sadece internete erişim vurgusuyla nitelendirilse de zamanla kavramın daha geniş bir anlamı temsil ettiği anlaşılmış ve dijital dünyada sorumlu vatandaş özellikleri sergileme biçimine bürünmüştür (Jones ve Mitchell, 2016). Dijital vatandaşlık, teknoloji kullanımını belirli normlar çerçevesinde sorumluluk duygusuyla gerçekleştirmektir (Ribble, 2012). Dijital vatandaşlık, bireylerin toplumsal yaşamda sergiledikleri sorumlu davranışları dijital dünyaya taşımalarıdır.

Her ne kadar dijital vatandaşlık kavramı tek bir cümleyle özetlenebilse de oldukça detaylı incelenmesi gereken boyutlara sahiptir. Bu boyutlar Ribble ve Bailey (2007) tarafından dijital vatandaşlığın dokuz bileşeni olarak ifade edilmiştir; dijital erişim, dijital ticaret, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital hukuk, dijital haklar ve sorumluluklar, dijital sağlık ve dijital güvenlik. Dijital vatandaşlık boyutları incelendiğinde bu boyutlar arasında dijital okuryazarlığın olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum, dijital okuryazarlığın günümüzün önemli vatandaşlık becerilerinden biri olduğunu da kanıtlamaktadır. Dijital okuryazarlığın son yıllarda alanyazında önemini giderek artırmaktadır. Çünkü Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF, 2019) tarafından yayımlanan rapora göre çocukların interneti bilgi arama, yaratıcılıklarını kullanma (video, blog vb.), eğlence amaçlı (oyun oynama, video izleme vb.), sosyal etkileşim ve sivil katılım gibi amaçlar kapsamında kullandıkları belirtilmiştir. Bu durum, dijital okuryazarlığın tüm çevrim içi ortam hareketlerinde ne denli önemli olduğunun önemli bir göstergesidir. Dijital okuryazarlık, Paul Gilster tarafından alanyazına kazandırılmıştır (Gilster, 1997). Kavram belirginleştikçe üzerine gerçekleştirilen tanımlamalar da eksik bir vurgu olan sadece dijital araçları kullanabilme kapsamından çıkarak daha detaylı bir yapıya bürünmüştür. Bu beceri, bireylerin dijital araçları ve olanakları tanımlayarak etkili kullanmaya,

bunları üst düzey düşünme becerileri kapsamında yeniden yapılandırmaya, iletişim kurmaya ve sosyal eylemlerde bulunmaya yönelik farkındalık, tutum ve yetenekleri olarak tanımlanmaktadır (Martin, 2005). Dijital okuryazarlık, teknik, bilişsel ve duygusal-sosyal becerilerin birleşimiyle ortaya çıkan bir beceridir (Aviram ve Eshet-Alkalai, 2006). Hague ve Payton'a (2011, s.1) göre kavram "Dijital okuryazarlık, dijital teknolojilerle eleştirel, yaratıcı, ayırt edici ve güvenli uygulamaları mümkün kılan beceri, bilgi ve anlayıştan oluşur. Kültürel ve sosyal farkındalık ve anlayışın yanı sıra işlevsel becerilerle ilgilidir." biçiminde nitelendirilmektedir. Sıralanan tanımlar incelendiğinde, dijital okuryazarlığın sadece bireylerin dijital teknolojileri etkili bir biçimde kullanabilmesi vurgusuyla açıklanamayacağı açıktır. Bu becerinin ortaya çıkabilmesi için bireylerin dijital teknolojileri kullanarak gerekli bilgiye ulaşmaları, elde edilen bilgiyi sorgulamaları ve sorumlu davranış özelliği göstererek bu bilgiyi farklı ortamlara ya da kişilere iletebilme yeterliliğine sahip olmaları gerekmektedir (Meyers, Ericson ve Small, 2013). Hague ve Payton'a (2010) göre dijital okuryazarlık kavramının yaratıcılık, eleştirel düşünme ve değerlendirme, kültürel ve sosyal kavrayış, işbirliği, bilgiye ulaşma ve seçme yeteneği, etkili iletişim, e-güvenlik ve işlevsel beceriler bileşenlerinden oluştuğu belirtilmiştir. Bireylerin bu becerilere sahip olmaları iyi bir dijital okuryazar olmalarının gereğidir. Fakat bireyler çevrim içi ortamlarda bulunurken ya da dijital araçları kullanırken her zaman belirtilen bu becerilere sahip olamamaktadır. Hatta bireyler dijital dünyada hareket ederken zarar verici davranışlar da sergilemektedirler. Bu durum alanyazında siber zorbalık olarak adlandırılmaktadır.

Siber zorbalık kavramını ilk tanımlayanlardan biri Ybarra ve Mitchell (2004) olarak belirtilmektedir. Araştırmacılara göre siber zorbalık; bireylerin çevrim içi ortamda başkalarına karşı kasıtlı ve görünür bir biçimde saldırıda bulunması olarak ifade edilmiştir. Fakat bu tanımda kavramın henüz çok boyutlu bir biçimde değerlendirilmediği ve siber zorbalığın hangi çevrim içi ortamda ve nasıl gerçekleştiği detaylandırılmamıştır (Lerner, 2013). Siber zorbalık kavramı belirginleştikçe de tek tip bir tanım ortaya çıkmamıştır. Çünkü bazı araştırmacılar siber zorbalığın saldırganlık boyutunu ön plana çıkarırken bazıları ise gerçekleştirildiği ortamı ve aracı temel alarak tanımlamalar gerçekleştirmişlerdir (Kavuk, 2016). Kapsamlı tanımlamalardan biri Mason (2008, s.323) tarafından, "Siber zorbalık, bir birey veya bir grubun, başka bir birey veya grubu kasıtlı ve tekrar eden bir şekilde taciz veya tehdit etmek amacıyla iletişim teknolojilerini rahatsız edici metin, görüntü gönderme veya yayınlama yoluyla bilinçli olarak kullanması" biçiminde gerçekleştirilmiştir. Siber zorbalık, herhangi birine zarar vermek için bir amaç doğrultusunda ve tekrarlayan biçimde bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bireylerin saldırganlık davranışları sergilemeleri olarak ifade edilmektedir (Beran ve Li, 2005; Kavuk-Kalender, Keser ve Tugun, 2019). Siber zorbalık farklı biçimlerde açığa çıkabilmektedir. Siber zorbalığın türlerini Kowalski, Limber ve Agatston (2008), kışkırtma (flaming), taciz (harassment), itibarsızlaştırma (denigration), kimliğe bürünme (impersonation), ifşa ve kandırma (outing and trickery), dışlama (exclusion/ostracism), siber takipçilik (cyberstalking) ve saldırma ve bunu kameralı bir telefonla kaydetme (happy slapping) olarak nitelendirmişlerdir. Siber zorbalığın türü her ne olursa olsun bu eylem bireyin ya da bireylerin dijital dünyanın avantajlarını amaç dışı olarak kullandıklarını göstermektedir.

Alanyazın incelendiğinde, dijital okuryazarlığı inceleyen dikkate değer sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Bunlara örnek olarak; ortaokul öğrencilerinin dijital okuryazarlıklarının dijital medya dersinde dokuz haftalık etkinlik planı çerçevesinde geliştirilmesi (Kimbell-Lopez, Cummins ve Manning, 2016); dijital okuryazarlığa ilişkin ölçek uyarlaması (Hamutoğlu vd., 2017), ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi (Pala ve Başbüyük, 2020); artırılmış gerçeklik tasarımı ile öğrencilerin dijital okuryazarlıklarının

geliştirilmesi (Hsu, Wenting ve Hughes, 2019); Türkiye ve Kazakistan'da öğrenim gören öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin araştırılması (Özerbaş ve Kuralbayeva, 2018); ilkökul seviyesinde dijital okuryazarlık becerisini değerlendirmeye yönelik bir rubriğin geliştirilmesi (Aydemir, Sakız ve Doğan, 2019); öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Öztürk ve Budak, 2019); ilkökul ve ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin dijital okuryazarlık düzeylerinin araştırılması (Arslan, 2019) gibi araştırmalar gösterilebilir. Benzer biçimde, alanyazında siber zorbalıkla ilgili de birçok araştırmaya rastlanmıştır. Örneğin; ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık durumlarını yordayan risk faktörlerini inceleyen (Peker, 2015); kişisel ve psikolojik faktörlerin ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık düzeyleri üzerindeki uzun süreli etkilerini araştıran (You ve Lim, 2016); ortaokul öğrencilerinin dijital yerlilik ve siber zorbalık durumlarını araştıran (Toraman ve Usta, 2018); ortaokul öğrencilerinin zorbalık, siber zorbalık ve okul güvenliğine yönelik algılarını inceleyen (Varjas, Henrich ve Meyers, 2009); ortaokul öğrencilerinin siber zorbalığa duyarlılık ve siber zorbalık davranışlarını belirleyen (Gündüz, Akgün ve Özgür, 2021) gibi araştırmalara rastlanılmıştır. Ayrıca dijital okuryazarlık ve siber zorbalık ilişkisini inceleyen sınırlı sayıdaki araştırmalara da ulaşılmıştır. Bu araştırmalara örnek olarak, bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi anabilim dalındaki lisans öğrencilerinin dijital okuryazarlıkları ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasındaki ilişkiyi inceleyen (Kozan ve Bulut-Özek, 2019); sekizinci sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalıkları arasındaki ilişkiyi inceleyen (Öztürk, 2019); sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen (Sakallı, 2015) çalışmalar gösterilebilir. Yukarıdaki araştırmalarda da görüldüğü gibi dijital okuryazarlık ve siber zorbalığın alanyazında birbirinden ayrı olarak yoğun bir biçimde çalışıldığı fakat dijital okuryazarlık ve siber zorbalık ilişkisine yönelik araştırmaların oldukça sınırlı sayıda olduğuna ulaşılmıştır. Fakat bireylerin dijital ortamda bilgiye ulaşabilmeleri, bu bilgiyi sorgulayabilmeleri, paylaşabilmeleri ve dijital dünyada uygun normlar ve etik prensipler ekseninde hareket edebilmeleri arasında bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Bu araştırma bu sınırlılıktan hareketle dijital okuryazarlık ve siber zorbalık ilişkisine odaklanarak alanyazındaki boşluğu doldurmaya çalışacaktır. Bu doğrultuda, araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık ve siber zorbalık puanları ne düzeydedir?
2. Ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık puanları cinsiyet, kişisel bilgisayar sahipliği, günlük internet kullanım süresi, baba ve anne eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmakta mıdır?
3. Ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin siber zorbalık puanları cinsiyet, kişisel bilgisayar sahipliği, günlük internet kullanım süresi, baba ve anne eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı bir biçimde farklılaşmakta mıdır?
4. Ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık ve siber zorbalık puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma yaklaşımına uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırma deseni olarak ise ilişkisel tarama tercih edilmiştir. Tarama araştırmaları, belirlenen örnekleme temel alarak eğilim ve tutumların betimlenmesine olanak tanıyan bir araştırma modelidir (Creswell, 2017). İlişkisel tarama deseni ise iki nicel değişkenin arasındaki ilişkinin bir korelasyon katsayısı

temelinde açığa çıkarılmasıdır (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012). İlişkisel tarama araştırmaları, örneklem grubunun incelenen özelliklerinin arasındaki ilişkiyi herhangi bir müdahalede bulunmadan incelemeyi amaçlayan bir nicel araştırma desendir (Büyüköztürk vd., 2013). Araştırmada da ilişkisel tarama modeline uygun bir araştırma süreci ve veri analizi gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, ilk olarak dijital okuryazarlık ve siber zorbalığa ilişkin ortalama puanlar ortaya konulmuş, dijital okuryazarlık ve siber zorbalık puanları çeşitli değişkenler açısından sınılanmış, son olarak ise dijital okuryazarlık ve siber zorbalık puanları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini İç Anadolu Bölgesi'nin ortalarındaki bir ilde bulunan ortaokul beşinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminin seçiminde basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Seçkisiz örnekleme evrendeki bireylerin örnekleme seçilme şansının birbirlerinden bağımsız olarak eşit olduğu bir örnekleme türüdür (Cohen, Manion ve Morrison, 2007). Bu yönüyle seçkisiz örnekleme, örneklem seçiminde herhangi bir ölçüte bağlı kalmaması ve herkese eşit şans vermesi nedenleriyle güçlü örnekleme yöntemlerinden biridir. Bu araştırmada da seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak İç Anadolu Bölgesi'nin ortalarındaki bir ilde ortaokul düzeyinde beşinci sınıfta öğrenimine devam 255 öğrenci araştırmanın örneklemine seçilmiştir. Örnekleme ilişkin detaylı bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Betimsel Veriler

Cinsiyet:	Erkek (f:122)	Kız (f:133)		
Kişisel Bilgisayar Sahipliği:	Var (f:136)	Yok (f:119)		
Günlük İnternet Kullanım Süresi:	1 Saat (f:38)	2 Saat (f:76)	3 Saat (f:62)	4 Saat ve Üstü (f:79)
Baba Eğitim Durumu:	İlkokul (f:31)	Ortaokul (f:69)	Lise (f:115)	Lisans ve Üstü (f:40)
Anne Eğitim Durumu:	İlkokul (f:60)	Ortaokul (f:80)	Lise (f:93)	Lisans ve Üstü (f:22)

Veri Toplama Araçları

Araştırmada üç farklı veri toplama aracından yararlanılmıştır. Bu veri toplama araçları aşağıda detaylı olarak sunulmuştur.

Kişisel Bilgiler Formu: Veri toplama araçlarının ilk kısmında yer alan kişisel bilgiler formu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Kişisel bilgiler formu aracılığıyla ortaokul öğrencilerinin cinsiyetlerinin, kişisel bilgisayar sahipliği durumlarının, günlük internet kullanım sürelerinin, anne ve baba eğitim durumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Dijital Okuryazarlık Ölçeği: Araştırmada katılımcıların dijital okuryazarlık düzeylerini belirlemek için Pala (2019) tarafından geliştirilen “Dijital Okuryazarlık Ölçeği” işe koşulmuştur. Dijital Okuryazarlık Ölçeği 21 maddeden ve dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarını “Bilgi-İşlem”, “İletişim”, “Güvenlik” ve “Problem Çözme” oluşturmaktadır. Dijital Okuryazarlık Ölçeği'nin örnek maddeleri şöyledir; “İnternette bilgiye ulaşmak için arama motorlarını kullanabilirim.”, “Teknolojinin çevreye pozitif ve negatif

etkilerini anlayabilirim.” ve “Dijital teknolojileri kullanırken sıkça ortaya çıkan sorunların çoğunu çözebilirim.”. Ölçek beşli Likert tipinde derecelendirilmektedir (1=Hiçbir Zaman, 2=Nadiren, 3=Bazen, 4=Çoğu Zaman, 5=Her Zaman). Ölçeğin Cronbach’s Alpha iç güvenilirlik katsayısı araştırmacı tarafından alt boyutlar için .71 ile .79 aralığında, ölçeğin tümünde ise .88 olarak bulunmuştur. Bu araştırmada ise alt boyutlar için .71 ile .78 aralığında, ölçeğin tümünde ise .85 olarak hesaplanmıştır.

Siber Zorbalık Ölçeği: Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerini belirlemede Arıcak, Kınay ve Tanrikulu (2012) tarafından geliştirilen “Siber Zorbalık Ölçeği” kullanılmıştır. Siber Zorbalık Ölçeği, 24 maddeden oluşmakta olup tek faktörlü bir yapıdadır. Ölçek maddelerinden örnekler şöyledir; “İnternette başka kişilere onları tehdit eden mesajlar gönderirim.”, “Cep telefonunu kullanarak başka kişilerle ilgili gerçek olmayan söylentiler yayarım.” ve “İnternette arkadaşlarıma ya da başka kişilerin kişisel bilgilerini kullanırım.”. Siber Zorbalık Ölçeği dörtlü Likert tipinde puanlanmaktadır (1=Hiçbir Zaman, 2=Bazen, 3=Çoğu Zaman, 4=Her Zaman). Ölçeğin Cronbach’s Alpha iç güvenilirlik katsayısı geliştiriciler tarafından .95 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada ise .91 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin istatistiksel analizleri SPSS 22.0 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veri analizi sürecinde ilk olarak toplanan verilerin SPSS 22.0 programına girişi gerçekleştirilmiştir. Veriler girildikten sonra yapılan inceleme neticesinde 11 öğrencinin veri toplama araçlarına gelişigüzel ve eksik cevaplar verdiği tespit edilmiş olup veri setinden çıkarılmıştır. Analiz sürecine geçilmeden önce Kolmogorov-Smirnov testi aracılığıyla normallik testi yapılmış ve Levene Testi aracılığıyla varyans homojenliği sınanmıştır. Ayrıca basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiş ve değerlerin +1.5 ve -1.5 aralığında olup olmadığı test edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Analiz sonucunda, veri setinin normal dağıldığı ve varyans homojenliğine sahip olduğu görülmüştür. İlgili koşulların sağlanmasıyla araştırma verilerinin analizinde bağımsız gruplar için t-testi, tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) ve Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Anlamlı fark çıkan ve ikiden fazla boyuta sahip değişkenlere ilişkin çoklu karşılaştırma (post-hoc) testlerinden yararlanılmıştır.

Bulgular

Tablo 2. Betimsel Veriler

	N	Min.	\bar{x}	Maks.	S	Basıklık	Çarpıklık
Siber Zorbalık	255	1.00	1.37	2.88	.358	1.49	1.19
Dijital Okuryazarlık	255	2.33	3.73	4.95	.562	-.451	-.103
Dijital Okuryazarlık Bilgi Boyutu	255	1.40	3.67	5.00	.712	-.228	-.315
Dijital Okuryazarlık İletişim Boyutu	255	1.40	3.48	5.00	.811	-.604	-.095
Dijital Okuryazarlık Güvenlik Boyutu	255	2.17	4.18	5.00	.630	.546	-.978
Dijital Okuryazarlık Problem Çözme Boyutu	255	1.20	3.50	5.00	.789	-.408	.029

Araştırmanın betimsel verileri incelendiğinde, ortaokul düzeyinde öğrenimine devam eden 255 beşinci sınıf öğrencisiyle gerçekleştirilen çalışmada siber zorbalık puanlarının en düşük 1.00, en yüksek 2.88 ve ortalama puanların 1.37 olarak ortaya çıktığına ulaşılmıştır. Betimsel veriler dijital okuryazarlık ölçeğinin tümü için incelendiğinde, en düşük puanın 2.33, en yüksek puanın 4.95 ve ortalama puanın 3.73 olduğu görülmektedir. Dijital okuryazarlık alt boyutlarında ise en düşük puanın 1.20 ile problem çözme boyutuna, en yüksek puanın tüm boyutlar için 5.00 olduğuna ve ortalama puanların 4.18 ile 3.48 aralığında gerçekleştiği belirlenmiştir. Bağımlı değişkenler normal dağılım açısından incelendiğinde, iki bağımlı değişkenin de basıklık ve çarpıklık değerlerinin alanyazında belirlenen sınırlar dâhilinde olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Cinsiyet Değişkeni Açısından Dijital Okuryazarlık ve Siber Zorbalık Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{x}	S	t	sd	p
Dijital Okuryazarlık	Erkek	122	3.76	.602	.897	253	.37
	Kız	133	3.70	.524			
Siber Zorbalık	Erkek	122	1.37	.401	-.033	253	.97
	Kız	133	1.37	.315			

$p < .05$

Tablo 3'te yer alan t-testi sonuçlarına göre öğrencilerin dijital okuryazarlık puanları cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde, gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığına ulaşılmıştır [$t(253) = .897$; $p > .05$]. Diğer bir ifadeyle, bireylerin erkek ya da kız olması dijital okuryazarlık puanlarında anlamlı bir değişim yaratmamaktadır. Öğrencilerin siber zorbalık puanları incelendiğinde, cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir [$t(253) = -.033$; $p > .05$]. Erkek öğrencilerin siber zorbalık puanları ortalaması $\bar{X}=1.37$ iken, kız öğrencilerin puanlarının ortalaması da $\bar{X}= 1.37$ olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığına bir göstergesidir. Ortaya çıkan bulgu, cinsiyet türünün siber zorbalık puanlarını farklılaştırmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4. Kişisel Bilgisayar Sahipliği Değişkeni Açısından Dijital Okuryazarlık ve Siber Zorbalık Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-testi Sonuçları

	Bilgisayar Sahipliği	N	\bar{x}	S	t	sd	p
Dijital Okuryazarlık	Var	136	3.90	.523	5.256	253	.000
	Yok	119	3.54	.548			
Siber Zorbalık	Var	136	1.34	.357	-1.369	253	.172
	Yok	119	1.41	.359			

$p < .05$

Tablo 4 incelendiğinde, gerçekleştirilen analiz sonucunda öğrencilerin dijital okuryazarlık ortalama puanlarında kişisel bilgisayar sahipliği değişkeni açısından anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır [$t(253) = -5.256$; $p < .05$]. Bu anlamlı farklılık, kişisel bilgisayara sahip olan ($\bar{X}=3.90$) ve olmayan ($\bar{X}=3.54$) öğrenciler arasında kişisel bir bilgisayara sahip olan öğrenciler lehine gerçekleşmiştir. Diğer bir ifadeyle, öğrencilerin kendine ait bilgisayara sahip olması sahip olmayan öğrencilere göre dijital okuryazarlık düzeylerini artırmaktadır. Bu durumun tersine, ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık puanları kişisel bilgisayar sahipliği değişkeni açısından anlamlı bir biçimde farklılaşmamaktadır [$t(253) = -1.369$; $p > .05$]. Bu kapsamda, kişisel bir bilgisayarı olan öğrencilerin siber zorbalık ortalama puanları $\bar{X}=1.34$ olarak

gerçekleşirken, kişisel bilgisayar olmayan öğrencilerin ortalama puanları $\bar{X}=1.41$ olarak belirlenmiştir. Ortalama puanlar arasında bir fark olsa da bu durum anlamlı bir değişim yaratmamaktadır.

Tablo 5. Günlük İnternet Kullanım Süresi Değişkeni Açısından Dijital Okuryazarlık ve Siber Zorbalık Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklılık
Dijital Okuryazarlık	Gruplar arası	7.287	3	2.429	8.352	.000	1 saat - 3 saat 1 saat - 4 saat ve üstü
	Gruplar içi	72.998	251	.291			
Siber Zorbalık	Gruplar arası	.559	3	.186	1.459	.226	-
	Gruplar içi	32.044	251	.128			

$p < .05$

Tablo 5’te yer alan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre öğrencilerin dijital okuryazarlık ortalama puanlarının günlük internet kullanım süresi değişkeni açısından anlamlı bir biçimde farklılaştığına ulaşılmıştır ($F = 8.352$; $p < .05$). Farklı bir ifadeyle, öğrencilerin günlük internet kullanım süreleri dijital okuryazarlık düzeylerini etkilemektedir. Ortaya çıkan farkın hangi gruplar arasında ve hangi grubun lehine olduğunu belirlemek amacıyla gerçekleştirilen çoklu karşılaştırma testi sonucuna göre günlük bir saat internet kullanan öğrenciler ($\bar{X}=3.38$) ile üç saat internet kullanan öğrenciler ($\bar{X} = 3.81$) arasında üç saat lehine; günlük bir saat internet kullananlarla interneti günlük dört saat ve üstü kullanan ($\bar{X} = 3.89$) öğrenciler arasında ise dört saat ve üzeri lehine farklılığa ulaşılmıştır. Bu bulgular, öğrencilerin internette süre geçirmelerinin dijital okuryazarlık açısından önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Öğrenci puanları siber zorbalık bağımlı değişkeni açısından incelendiğinde, siber zorbalık ortalama puanlarının günlük internet kullanım süresi bağımsız değişkenine göre anlamlı olarak farklılaşmadığına ulaşılmıştır ($F = 1.459$; $p > .05$).

Tablo 6. Baba Eğitim Durumu Değişkeni Açısından Dijital Okuryazarlık ve Siber Zorbalık Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklılık
Dijital Okuryazarlık	Gruplar arası	6.202	3	2.067	7.005	.000	İlkokul-Lise İlkokul-Lisans ve üstü Ortaokul-Lise Ortaokul-Lisans ve üstü
	Gruplar içi	74.082	251	.295			
Siber Zorbalık	Gruplar arası	14.204	3	4.735	64.594	.000	İlkokul-Lise İlkokul-Lisans ve üstü Ortaokul-Lise Ortaokul-Lisans ve üstü
	Gruplar içi	18.399	251	.073			

$p < .05$

Tablo 6 incelendiğinde, öğrencilerin dijital okuryazarlık ortalama puanlarının baba eğitim durumu bağımsız değişkenine göre anlamlı bir biçimde farklılaştığına ulaşılmıştır ($F = 7.005$; p

<.05). Başka bir ifadeyle, babanın eğitim düzeyi öğrencilerin dijital okuryazarlık puanlarını etkilemektedir. Bu farklılığın hangi düzeyler arasında ve hangi düzeyin lehine olduğu çoklu karşılaştırma ile incelenmiştir. Analiz sonucunda, farklılığın ilkökul ($\bar{X}= 3.47$) ve lise ($\bar{X}= 3.83$) arasında lise lehine, ilkökul ve lisans ve üstü ($\bar{X}= 3.92$) arasında lisans ve üstü lehine, ortaokul ($\bar{X}= 3.58$) ve lise arasında lise lehine ve ortaokul ve lisans ve üstü arasında lisans ve üstü lehine gerçekleştiğine ulaşılmıştır. Bu bulgu, babanın eğitim düzeyinin artmasının dijital okuryazarlığı güçlendirdiği şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir bağımlı değişken olan siber zorbalık açısından değerlendirildiğinde, siber zorbalık ortalama puanlarının baba eğitim durumu bağımsız değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir ($F = 64.594; p <.05$). Aradaki farkın hangi gruplar arasında ve kimin lehine olduğu incelendiğinde, ilkökul ($\bar{X}= 1.61$) ve lise ($\bar{X}= 1.19$) arasında lise lehine, ilkökul ve lisans ve üstü ($\bar{X}= 1.16$) arasında lisans ve üstü lehine, ortaokul ($\bar{X}=1.69$) ve lise arasında lise lehine ve ortaokul ve lisans ve üstü arasında lisans ve üstü lehine gerçekleştiğine ulaşılmıştır. Böylelikle siber zorbalık düzeyini düşürmek için baba eğitim durumunun güçlendirilmesinin gerekliliği söylenebilir.

Tablo 7. Anne Eğitim Durumu Değişkeni Açısından Dijital Okuryazarlık ve Siber Zorbalık Puanlarına İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Farklılık
Dijital Okuryazarlık	Gruplar arası	6.565	3	2.188	7.451	.000	İlkokul – Lise Ortaokul - Lise
	Gruplar içi	73.720	251	.294			
Siber Zorbalık	Gruplar arası	8.491	3	2.830	29.462	.000	İlkokul–Ortaokul İlkokul–Lise İlkokul–Lisans ve üstü Ortaokul–Lise Ortaokul–Lisans ve üstü
	Gruplar içi	24.112	251	.096			

$p <.05$

Tablo 7’de yer alan analiz sonuçlarına göre ortaokul öğrencilerinin dijital okuryazarlık ortalama puanlarının anne eğitim durumu bağımsız değişkeni açısından anlamlı olarak farklılaştığına ulaşılmıştır ($F = 7.451; p <.05$). Diğer bir ifadeyle, annenin eğitim seviyesi öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeylerini etkilemektedir. Analiz sonucunda, çoklu karşılaştırma testiyle farkın hangi gruplar arasında ve hangi grubun lehine olduğu incelenmiştir. Buna göre farkın ilkökul ($\bar{X}= 3.58$) ve lise ($\bar{X}= 3.91$) arasında lise lehine, ortaokul ($\bar{X}= 3.59$) ve lise arasında ise lise lehine gerçekleştiği belirlenmiştir. Ulaşılan bulgu, annenin öğrenim düzeyinin artışının öğrencinin dijital okuryazarlıklarını güçlendirdiği şeklinde yorumlanabilir. Bulgular araştırmadaki diğer bağımlı değişken olan siber zorbalık açısından değerlendirildiğinde, öğrencilerin siber zorbalık puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı olarak farklılaştığına ulaşılmıştır ($F = 29.462; p <.05$). Çoklu karşılaştırma testiyle gerçekleştirilen analiz sonucunda, farkın ilkökul ($\bar{X}= 1.45$) ve ortaokul ($\bar{X}= 1.59$) arasında ilkökul lehine, ilkökul ve lise ($\bar{X}= 1.18$) arasında lise lehine, ilkökul ve lisans ve üstü ($\bar{X}= 1.17$) arasında lisans ve üstü lehine, ortaokul ve lise arasında lise lehine ve ortaokul ve lisans ve üstü arasında lisans ve üstü lehine gerçekleştiğine ulaşılmıştır. Bu bulgu, annenin eğitim seviyesinin artmasının öğrencilerin siber zorbalık davranışlarını azaltabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 8. Dijital Okuryazarlık ve Siber Zorbalık İlişkisine Yönelik Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişken	n	\bar{X}	S	1	2	3	4	5	6
1. Siber Zorbalık	255	1.37	.358	-	-.303**	-.235**	-.247**	-.322**	-.133*

2. Dijital Okuryazarlık	255	3.73	.562	-	.785**	.777**	.753**	.764**
3. DO-Bilgi	255	3.67	.712	-	.492**	.510**	.452**	
4. DO-İletişim	255	3.48	.811		-	.405**	.466**	
5. DO-Güvenlik	255	4.18	.630			-	.419**	
6. DO-Problem Çözme	255	3.50	.789				-	

* $p < .05$, ** $p < .01$, DO: Dijital Okuryazarlık

Tablo 8’de dijital okuryazarlık ve siber zorbalık ilişkisine yönelik Pearson korelasyon analizi sonuçlarına yer verilmektedir. İlgili veriler incelendiğinde, dijital okuryazarlık ve siber zorbalık arasında orta düzeyde, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = -.303$; $p < .01$). Diğer bir ifadeyle, öğrencilerin dijital okuryazarlık puanları yükselirken siber zorbalık puanları azalmaktadır. Dijital okuryazarlığın alt boyutları kapsamında siber zorbalık ilişkisi değerlendirildiğinde, en yüksek negatif yönlü ve anlamlı ilişkinin güvenlik alt boyutu ve siber zorbalık arasında olduğu ($r = -.322$, $p < .01$), en düşük anlamlı ilişkinin ise problem çözme ve siber zorbalık arasında olduğu belirlenmiştir ($r = -.133$; $p < .05$).

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlıkları ve siber zorbalıkları arasındaki ilişki incelenmiştir. Analiz sürecinde öncelikle öğrencilerin dijital okuryazarlık ve siber zorbalık puanları cinsiyet, kişisel bilgisayar sahipliği, günlük internet kullanım süresi, baba ve anne eğitim durumu bağımsız değişkenleri açısından sınıanmıştır. Ardından dijital okuryazarlık ve siber zorbalık arasındaki ilişkiyi incelemek için Pearson korelasyon analizi gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda, dijital okuryazarlık puanlarının kişisel bilgisayar sahipliği, günlük internet kullanım süresi, baba ve anne eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı, cinsiyet değişkenine göre ise anlamlı bir farklılık göstermediğine ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları siber zorbalık bağımlı değişkeni açısından değerlendirildiğinde, öğrencilerin siber zorbalık ortalama puanlarının baba ve anne eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı olarak değiştiği, cinsiyet, kişisel bilgisayar sahipliği ve günlük internet kullanım süresi değişkenleri açısından ise bir farklılığın olmadığına ulaşılmıştır. Son olarak, Pearson korelasyon analizi sonucunda dijital okuryazarlık ve siber zorbalık puanları arasında negatif yönlü ve anlamlı ilişkiler bulunduğu saptanmıştır. Araştırmanın bu kısmında ulaşılan bulgular alanyazın kapsamında tartışılacak olup çıkarımlar gerçekleştirilecek ve sınırlılıklardan söz edilecektir.

Araştırmada ulaşılan ilk sonuç, cinsiyet değişkeninin dijital okuryazarlık ve siber zorbalık puanları üzerinde anlamlı bir etki yaratamamasına yöneliktir. Çünkü günümüz dünyasında teknoloji kullanımı ve teknolojiye bakış açısında cinsiyet temelli ayrımların kalmadığı düşünülmektedir. Bu sonucu destekleyen bir araştırma Kozan ve Bulut-Özek (2019) tarafından gerçekleştirilmiş, hem dijital okuryazarlık hem de siber zorbalık puanlarına cinsiyet değişkeninin anlamlı bir etki yaratmadığına ulaşılmıştır. Benzer biçimde, Pala ve Başıbüyük (2020) tarafından yürütülen araştırma sonucunda da ortaokul öğrencilerinin dijital okuryazarlık becerisi puanlarının cinsiyete göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Fakat bu araştırmaların aksine, Özerbaş ve Kuralbayeva (2018) ise çalışmalarında dijital okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaştığına ve bu farklılığın erkek öğrenciler lehine olduğuna ulaşılmışlardır. Benzer biçimde, Yontar (2019) da dijital okuryazarlık puanlarının cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaştığını belirtmiş ve erkek öğrencilerin daha yüksek dijital okuryazarlık puanlarına sahip olduklarını saptamıştır. Araştırma sonuçları öğrencilerin siber zorbalıkları açısından değerlendirildiğinde, cinsiyet değişkeninin anlamlı bir etki yaratmadığına

ulaşmıştır. Bu sonucu destekleyen bir araştırma Balakrishan (2015) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı, cinsiyet değişkeninin siber zorbalık davranışlarını anlamlı olarak farklılaştırmadığını belirtmiştir. Benzer biçimde, Didden vd. (2009) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da cinsiyet değişkeninin siber zorbalık puanları üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığına ulaşılmıştır. Bu sonucun aksine, Toraman ve Usta (2018) cinsiyet değişkeninin ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık puanlarında anlamlı bir farklılık yarattığını ve erkek öğrencilerin siber zorba olma düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Aynı şekilde, Gündüz, Akgün ve Özgür (2021) tarafından gerçekleştirilen araştırmada cinsiyet değişkeninin ortaokul öğrencilerinin siber zorbalıklarını anlamlı olarak etkilediği belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda, kişisel bilgisayar sahipliği değişkeninin dijital okuryazarlık puanları üzerinde anlamlı etki yaratmasına rağmen siber zorbalık puanları üzerinde bir etki yaratmadığına ulaşılmıştır. Dijital okuryazarlık kapsamında değerlendirildiğinde, evlerinde bilgisayar olan öğrencilerin istedikleri zaman internete bağlanabilmeleri ve dijital ortamda bilgilere ulaşım rahatça paylaşabilmeleri bilgisayarı olmayan öğrencilere göre önemli bir avantaj sağlamaktadır. Bunu destekleyen bir araştırma olarak Pala ve Başbüyük (2020) çalışmalarında evlerinde bilgisayarı ya da tableti olan öğrencilerin dijital okuryazarlık puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Benzer biçimde, Arslan (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da kişisel bilgisayar sahipliğinin dijital okuryazarlık puanlarını farklılaştırdığına ulaşılmıştır. Yine Göldağ'ın (2021) çalışmasında bilgisayar sahipliğinin dijital okuryazarlık puanlarını bilgisayara sahip olan bireyler lehine anlamlı olarak etkilediği belirlenmiştir. Siber zorbalık açısından incelendiğinde, Gündüz, Akgün ve Özgür (2021) araştırmaları sonucunda bilgisayar ve tablet sahibi olmanın siber zorbalık üzerinde anlamlı bir etki yaratmamasına rağmen mobil cihaz sahibi olmanın siber zorbalığa dâhil olma davranışları üzerinde anlamlı bir etki yarattığına ulaşılmıştır. Benzer biçimde, Toraman ve Usta'nın (2018) araştırmasında ise bilgi ve iletişim teknolojilerine (BİT) sahip olmanın siber zorbalık puanlarını anlamlı olarak farklılaştırdığı ve BİT sahibi olmanın siber zorbalık düzeyini artırdığı belirlenmiştir.

Ulaşılan diğer bir sonuç günlük internet kullanım süresi ile ilgilidir. Araştırmada günlük internet kullanım süresinin dijital okuryazarlık puanlarını anlamlı olarak farklılaştırdığı, siber zorbalık puanları üzerinde ise anlamlı bir etki yaratmadığı belirlenmiştir. Dijital okuryazarlık açısından değerlendirildiğinde, bireylerin çevrim içi ortamlara daha fazla dâhil olmasının internet kullanım pratiklerini geliştirdiğini ve böylece dijital okuryazarlık düzeylerini artırdığı söylenebilir. Bunu destekleyen bir biçimde, Pala ve Başbüyük (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da internete bağlanma sıklığının dijital okuryazarlık puanlarını anlamlı olarak etkilediği belirlenmiştir. Benzer sonuca ulaşan bir araştırma Arslan (2019) tarafından gerçekleştirilmiş olup internette geçirilen süresinin dijital okuryazarlık puanlarını farklılaştırdığına ulaşılmıştır. Tam tersi yönde bir sonuca Aksoy, Karabay ve Aksoy (2021) tarafından ulaşılmış olup internette geçirilen sürenin dijital okuryazarlık puanlarını anlamlı olarak etkilemediği belirlenmiştir. Araştırma sonuçları siber zorbalık açısından değerlendirildiğinde, Çalışgan (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda internet kullanım süresinin siber zorbalık üzerinde anlamlı bir etki yaratmadığına ulaşılmıştır. Semerci (2017) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda da günlük internet kullanım süresinin öğrencilerin siber zorbalık durumlarını anlamlı bir biçimde farklılaştırmadığı belirlenmiştir. Bu sonucun aksine, Kavuk ve Keser (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmada internet kullanım süresinin siber zorbalığı anlamlı olarak etkilediği ve internet kullanım süresinin artmasının siber zorbalık düzeyini artırdığına ulaşılmıştır.

Araştırma sonucunda, baba ve anne eğitim durumu bağımsız değişkenlerinin hem dijital okuryazarlık hem de siber zorbalık puanlarında anlamlı bir farklılık yarattığına ulaşılmıştır. Bu sonucun nedeni, eğitim düzeyinin yükselmesinin dijital dünya hakkındaki bilinç seviyesini artırması olabilir. Pala ve Başbüyük (2020) tarafından gerçekleştirilen araştırma sonucunda da babanın ve annenin eğitim düzeyinin artmasının ortaokul öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeylerini anlamlı olarak farklılaştırdığı belirlenmiştir. Benzer biçimde, Öztürk'ün (2015) araştırmasında da baba ve anne eğitim durumunun dijital vatandaşlık düzeylerini anlamlı olarak etkilediğine ulaşılmıştır. Araştırma sonuçları siber zorbalık açısından değerlendirildiğinde, Akbaba ve Eroğlu'nun (2013) araştırmasında anne ve baba eğitim durumunun öğrencilerin siber zorbalık davranışlarını anlamlı olarak farklılaştırdığına ulaşılmıştır. Sarak (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da anne ve baba eğitim düzeyinin düşük olmasının siber zorbalığı anlamlı olarak artırdığı belirtilmiştir. Bu sonucun aksine, Gündüz, Akgün ve Özgür'ün (2021) araştırmaları sonucunda anne ve baba eğitim durumu değişkenlerinin siber zorbalık davranışlarına dâhil olma puanlarında anlamlı bir farklılık yaratmadığına ulaşılmıştır. Aksi yönde bir sonuç olarak Toroman ve Usta (2018) ise siber zorbalık puanlarının anne ve baba eğitim durumu açısından anlamlı olarak farklılaşmadığını belirtmişlerdir. Benzer bir sonuca Çiftçi (2015) tarafından ulaşılmış ve öğrencilerin siber zorbalık puanlarının anne ve baba eğitim durumuna göre anlamlı olarak değişmediği ifade edilmiştir.

Araştırmada ulaşılan son sonuç, dijital okuryazarlık ve siber zorbalık arasındaki ilişkiye yöneliktir. Korelasyon analizi sonucunda dijital okuryazarlık ve siber zorbalık arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişkiye rastlanmıştır. Bu sonucu destekleyen bir araştırma Kozan ve Bulut-Özek (2019) tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar çalışmaları sonucunda, katılımcıların dijital okuryazarlık düzeyleri ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıkları arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğuna ulaşmışlardır. Diğer bir ifadeyle, katılımcıların dijital okuryazarlık düzeyleri arttıkça siber zorbalığa olan duyarlılıkları da artmaktadır. Bu araştırmanın aksi yönde bir sonuca Sakallı (2015) tarafından gerçekleştirilen araştırmada ulaşılmıştır. Araştırmada dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık tutumları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Benzer biçimde, Öztürk (2019) tarafından gerçekleştirilen araştırmada da ortaokul öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve siber zorbalık eğilimleri arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

Öneriler

Araştırmada ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlıkları ve siber zorbalıkları arasındaki ilişki incelenmiştir. Her ne kadar araştırma sonucunda önemli bulgulara ulaşılsa da bazı sınırlılıkların olduğu da dile getirilmelidir. Öncelikle bu araştırma İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan bir ilin merkezinde gerçekleştirilmiştir. Bu sınırlılıktan kurtulabilmek için tüm bölgelerden örneklem alınarak daha büyük bir örneklem üzerinde dijital okuryazarlık ve siber zorbalık ilişkisi incelenebilir. Bu araştırma bir ilişkisel tarama araştırması olarak kurgulanmıştır. Böylelikle derinlemesine bir inceleme gerçekleştirilememiştir. Bu sınırlılığı aşabilmek için nitel araştırma yaklaşımı kapsamında olgubilim araştırmaları tasarlanabilir. Araştırmada iki bağımlı değişken arasındaki ilişki incelenmiştir. Nicel araştırma yaklaşımı kapsamında, araştırma sürecine daha fazla değişken eklenerek dijital okuryazarlığı ya da siber zorbalığı yordayan değişkenleri ortaya çıkarmayı amaçlayan çok değişkenli araştırmalar gerçekleştirilebilir. Son olarak, bu araştırmada kullanılan bağımlı değişkenler farklı veri toplama araçlarıyla da test edilebilir.

Kaynakça

- Akbaba, S., ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 105-121.
- Aksoy, N. C., Karabay, E., ve Aksoy, E. (2021). Sınıf öğretmenlerinin dijital okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk İletişim*, 14(2), 859-894.
- Arıcak, O. T., Kınay, H., ve Tanrikulu, T. (2012). Siber Zorbalık Ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 101-114.
- Arslan, S. (2019). *İlkokullarda ve ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin dijital okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Aviram, A., ve Eshet-Alkalai, Y. (2006). *Towards a theory of digital literacy: Three scenarios for the next steps*. http://www.eurodl.org/materials/contrib/2006/Aharon_Aviram.htm adresinden erişildi.
- Aydemir, Z., Sakız, G., ve Doğan, M. C. (2019). İlkokul düzeyinde dijital okuryazarlık becerileri rubriğinin geliştirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 48(1), 617-638.
- Balakrishnan, V. (2015). Cyberbullying among young adults in Malaysia: The roles of gender, age and Internet frequency. *Computers in Human Behavior*, 46, 149-157.
- Beran, T., ve Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of new method for an old behaviour. *Journal of Educational Computing Research*, 32, 265-277.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak-Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cohen, L., Manion, L., ve Morrison, K. (2007). *Research methods in education*. London: Routledge.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: Nicel, nitel ve karma yöntem yaklaşımları* (Çev. Ed. S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap.
- Çalışgan, H. (2013). *İlköğretim öğrencilerinde internet bağımlılığı ve siber zorbalık* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çiftci, H. (2015). *Lise öğrencilerinin siber zorbalık eğilimlerinin facebook tutumu ile ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Diden, R., Scholte, R. H. J., Korzilius, H., Moor, J. M. H., Vermeulen, A., O'Reilly, M., Lang, R., ve Lancioni, G. E. (2009). Cyberbullying among students with intellectual and developmental disability in special education settings. *Developmental Neurorehabilitation*, 12(3), 146-151.
- Erdoğan, E., ve Tonga, D. (2020). Middle school students and digital citizenship: Is technology important for digital citizens in Turkey?. *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, 5(11), 194-227.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., ve Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (7th Ed.). New York: McGraw-Hill.
- Gilster, P. (1997). *Digital Literacy*. New York: Wiley Computer Pub.
- Göldağ, B. (2021). Investigation of the relationship between digital literacy levels and digital data security awareness levels of university students. *E-International Journal of Educational Research*, 12(3) 82-100.
- Gündüz, Ş., Akgün, F., ve Özgür, H. (2021). Determination of secondary school students' levels of sensitivity towards cyberbullying and cyberbullying behaviour. *Participatory Educational Research*, 8(1), 70-89.

- Hague, C., ve Payton, S. (2010). *Digital literacy across the curriculum: A futurelab handbook*. Bristol, United Kingdom: Futurelab.
- Hague, C., ve Payton, S. (2011). Digital literacy across the curriculum. *Curriculum Leadership*, 9(10). <http://www.curriculum.edu.au/leader/default.asp?id=33211&issueID=12380> adresinden erişildi.
- Hamutoğlu, N. B., Güngören, Ö. C., Uyanık, G. K., ve Erdoğan, D. G. (2017). Dijital Okuryazarlık Ölçeği: Türkçe'ye uyarlama çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 408-429.
- Hsu, H. P., Wenting, Z., ve Hughes, J. E. (2019). Developing elementary students' digital literacy through augmented reality creation: Insights from a longitudinal analysis of questionnaires, interviews, and projects. *Journal of Educational Computing Research*, 57(6), 1400-1435.
- Jones, L. M., ve Mitchell, K. J. (2016). Defining and measuring youth digital citizenship. *New Media & Society*, 18(9), 2063-2079.
- Kavuk, M. (2016). *Ortaokul ve liselerin siber zorbalık farkındalık profillerinin oluşturulması ve okul paydaşlarına yönelik siber zorbalık farkındalık eğitimi etkinliğinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kavuk, M., ve Keser, H. (2016). İlköğretim okullarında siber zorbalık. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 520-535.
- Kavuk-Kalender, M., Keser, H., ve Tugun, V. (2019). Middle and high school students' opinions, experiences and responses regarding to cyberbullying. *Education and Science*, 44(198), 183-200.
- Kimbell-Lopez, K., Cummins, C., ve Manning, E. (2016). Developing Digital Literacy in the Middle School Classroom. *Computers in the Schools*, 33(4), 211-226.
- Kozan, M., ve Özek, M. B. (2019). Böte bölümü öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri ve siber zorbalığa ilişkin duyarlılıklarının incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(1), 107-120.
- Kowalski, R., Limber, S., ve Agatston, P. (2008). *Cyber-bullying: Bullying in the digital age*. Malden, MA: Blackwell.
- Lerner, D. (2013). *The structure of cyber and traditional aggression: An integrated conceptualization* (Unpublished doctoral dissertation). Arizona State University, Arizona.
- Martin, A. (2005). DigEuLit - a european framework for digital literacy: A progress report. *Journal of eLiteracy*, 2(2), 130-136.
- Meyers, E. M., Erickson, I., ve Small, RV. (2013). Digital literacy and informal learning environments: An introduction. *Learning, Media and Technology*, 38(4), 355-367.
- OECD. (2017). *PISA 2015 results (Volume III): students' well-being*. Paris: OECD Publishing.
- Özerbaş, M. A., ve Kuralbayeva, A. (2018). Türkiye ve Kazakistan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 16-25.
- Öztürk, C. (2019). *8. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Öztürk, Y., ve Budak, Y. (2019). Öğretmen adaylarının kendilerine yönelik dijital okuryazarlık değerlendirmelerinin incelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 21, 156-172.
- Pala, Ş. M. (2019). *Ortaokul 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi bilim teknoloji ve toplum öğrenme alanına ilişkin akademik başarı ve becerilerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

- Pala, Ş. M., ve Başbüyük, A. (2020). Ortaokul beşinci sınıf öğrencilerinin dijital okuryazarlık düzeylerinin incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 9(3), 897-921.
- Peker, A. (2015). Analyzing the risk factors predicting the cyberbullying status of secondary school students. *Education and Science*, 40(181), 57-75.
- Pew Research Center. (2020). *Parenting children in the age of screens*. https://www.pewresearch.org/internet/wpcontent/uploads/sites/9/2020/07/PI_2020.07.28_kids-and-screens_FINAL.pdf adresinden erişildi.
- Ribble, M. S. (2012). Digital citizenship for educational change. *Kappa Delta Pi Record*, 48, 148-151.
- Ribble, M., ve Bailey, G. (2007). *Digital citizenship in schools*. United States of America: International Society for Technology in Education.
- Sakallı, H. (2015). *Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Sarak, Ö. (2012). *Lise öğrencilerinde sanal zorbalık* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.
- Toraman, L., ve Usta, E. (2018). Ortaokul öğrencilerinin dijital yerli ve siber zorba olma durumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(2), 57-77.
- UNICEF. (2019). *Global kids online: Comparative report*. <https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/GKO%20Main%20Report.pdf> adresinden erişildi.
- Varjas, K., Henrich, C. C., & Meyers, J. (2009). Urban Middle School Students' Perceptions of Bullying, Cyberbullying, and School Safety. *Journal of School Violence*, 8(2), 159-176.
- Ybarra M. L., ve Mitchell, K. J. (2004). Youth engaging in online harassment: Associations with caregiver-child relationships, internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence*, 27, 319-336.
- Yontar, A. (2019). Öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık düzeyleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 815-824.
- You, S., ve Lim, S. A. (2016). Longitudinal predictors of cyberbullying perpetration: Evidence from Korean middle school students. *Personality and Individual Differences*, 89, 172-176.